

СТОРІНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА
Актуальні питання созології

Збереження довкілля в XXI столітті набуде найбільшої актуальності і загострення за всіх часів сучасної цивілізації. Конфліктні ситуації у взаєминах людини з природою виникали і раніше, що засвідчують численні знахідки покинутих людських поселень в пустельних регіонах, які вказують на колишнє процвітання цих територій, подальше збіднення біорізноманіття і формування непридатних для постійного проживання людей умов. Посушливі регіони в першу чергу потерпають від катаклізмів, викликаних як природою, так і людиною. Тому моніторинг природних процесів в Біосферному заповіднику "Асканія-Нова", який триває десятиліттями, має всі підстави для виявлення і аналізу змін, які відбуваються в екосистемах, що перебувають в режимі заповідної зони, а також в оточуючих ядро заповідника агроценозах, ренатуралізованих степових біоценозах та штучно створених, – таких, як дендрологічний парк на зрошенні та зоологічний парк з напіввільним утриманням копитних тварин і птахів.

Науковці заповідника та інших наукових закладів за останні 20 років виявили негативну динаміку резерватних процесів, яка стала простежуватись при дотриманні режиму заповідної зони на більшій частині степових ділянок "Південна" та "Північна". Інвентаризаціями флори встановлено появу та експансію нових рудеральних видів і відсутність ефективних заходів протидії їй. Важливі зміни виявляються в фауністичних комплексах, які все більше наповнюються видами лісової та лісостепової зон, формують еко-типи, притаманні антропогенному ландшафту з вираженими елементами синантропізації. Саме у степовому комплексі біоти, заради якого створювався заповідник, намітилась тенденція до скорочення і чисельного, і видового складу. Це виводить на перший план необхідність поглибленого вивчення і аналізу впливів заповідного режиму і пошуку шляхів збереження зонального біорізноманіття.

Логічно, що серед першочергових завдань заповідних об'єктів є збереження видів, яким загрожує зникнення. На сьогодні відсутня уніфікація категорії рідкісності виду. Ступінь рідкісності встановлюється на регіональному, національному і міжнародному рівнях. При цьому, як показують результати досліджень, у тому числі і розміщених в цьому виданні "Вістей...", виникає колізія, коли кількість видів, що офіційно охороняються на території заповідного об'єкту за національним законодавством, менша кількості видів, що підпадають під охорону згідно міжнародних конвенцій зі збереження біорізноманіття і середовищ існування, стороною яких є Україна. Визнання Україною пріоритетності міжнародних вимог перед національним законодавством водночас вимагає прийняття відповідних рішень та вжиття належних заходів для їх втілення на національному рівні. Першим кроком має бути приведення національного законодавства до прийнятих міжнародних зобов'язань. З іншого боку, слід звернути увагу на той факт, що більшість законодавчих актів міжнародного характеру розроблялись у високорозвинених країнах, де рівень впливу на оточуюче середовище на час їх прийняття був значно більшим, ніж в Україні. Тому до охоронних списків потрапили види, які в Україні залишаються звичайними, а деякі з них навіть потрапили в категорію таких, що є рудеральними для природних степових екосистем, чи є у нас мисливськими. Натомість, через певні кліматичні зміни та лісомеліоративні заходи в степовій зоні нашої країни, низка видів інтенсивно поширюється із Південної та Західної Європи у східному та північно-східному напрямках. В перспективі, по мірі інтеграції України в європейське суспільство, ці питання також потребують узгодження і відображення в законодавчих актах міжнародного рівня.

У зв'язку з цим важливо зміну реакції окремих видів досліджувати в штучно створених екосистемах, наприклад, в межах дендрологічного та зоологічного парків, що дасть можливість їх прогнозу та визначення перспективи існування в зміненому середовищі, яке буде сформоване як під впливом перетворень природи глобального характеру, так і безпосередньо людиною.

В. Гавриленко, головний редактор, заслужений природоохоронець України, член національної комісії у справах ЮНЕСКО та Національного комітету ЮНЕСКО з програми "Людина і біосфера".